

VONNE VAN DER MEER

Een kleine ingreep

In 1994 verscheen in *Trouw* een verhaal van mij: *Bericht uit de bezemkast*.¹ Het speelt zich af in een denkbeeldige niet al te verre toekomst. Een vrouw, ze wil niet zeggen hoe oud ze precies is, kijkt vanuit een ziekenhuisbed terug. Ergens rond de eeuwwisseling, tegen tweeduizend – ze liep zelf toen tegen de vijftig -, werd het steeds moeilijker oud te worden. Tachtig kon nog, maar vijfentachtig was not done. Zeventachtig, negentig dat werd je gewoon niet, daar koos je niet voor. Wie dat liet gebeuren werd met de nek aangekeken. Er kwam geen wet die het verbood, maar oud werd steeds uitzonderlijker. Zoiets als veel kinderen in de tijd dat iedereen er nog maar een of twee kreeg. Het werd steeds gewoner te bepalen waar en wanneer je wilde sterven, en op een gegeven moment kwam zo oud als zij nu is niet meer voor. Daarom draagt ze ook altijd clips, want haar oren zouden haar verraden. Ze heeft erg gerimpelde lellen.

Ze is met een gebroken been in het ziekenhuis beland en merkt al snel dat men haar daar wil vasthouden. De ene na de andere arts verschijnt aan haar bed met de vraag of ze niet levensmoe is, of het niet eens tijd wordt... Als ze uit vriendelijkheid een, iets jongere, weduwe tijdelijk haar aanleunwoning laat betrekken, zit ze in de val. Ze kan hier niet weg, maar ook nog niet terug naar huis. Uiteindelijk legt men haar op een kamertje in een uithoek van het ziekenhuis, waar haast nooit iemand komt.

Ze zegt: 'Nu lig ik hier, met uitzicht op een blinde muur. Twee blinde muren met een streep lucht ertussen. Ik heb meteen gevraagd of ze dat bed niet anders konden neerzetten zodat ik tenminste die smalle streep lucht zie, maar dat

mocht niet vanwege een of ander brandweervoorschrift. Ik dacht eerst dat we verkeerd waren. Ik wil maar zeggen, wat is dit nu? Toch niet veel meer dan een bezemkast, de muren in geen jaren gewit. Daar, aan de muur naast de wastafel, aan die spijker hing eerst een houten kruis, niet veel groter dan een hand. De verpleegster die me in bed hielp, zag me kijken. “Dat is nog van die mevrouw die hier tot haar dood heeft gelegen. Niemand wilde het hebben. Zal ik het maar weghalen?” Ze zei het met een gemeenzaam lachje, had het al in haar hand, liet het in de zak van haar tuniek verdwijnen. Ik had de moed niet te zeggen: hang terug. Er was iets in haar toon, iets neerbuigends waar ik geen antwoord op had. Nu kijk ik maar naar die spijker. Dat kruis moet daar heel lang gehangen hebben, soms, als de zon even tussen de blinde muren door kiert, zie ik twee witte strepen oplichten.’

Kort nadat dit verhaal in *Trouw* werd gepubliceerd, werd mij door een regisseur gevraagd of hij er een, door de *Humanistische Omroep* uit te zenden, televisie-spel van mocht maken. Ik zei ja, een van mijn favoriete actrices zei ook ja en de regisseur en ik begonnen te schrappen. Er moest minstens een kwartier tekst uit, maar daar kon ik me wel mee verzoenen.

Al gauw kwam het kruis ter sprake. De twee strepen licht op de muur komen op het eind terug. Nadat een hulpverlener een nacht lang op de vrouw heeft ingepraat om voor een zachte dood te kiezen, ziet ze als hij de kamer even verlaat om haar wat bedenktijd te gunnen, de strepen oplichten en daardoor verdwijnt haar onrust. Ze zegt: ‘Ik dacht: ik wil nog niet, niet nu, niet zo...’

De regisseur en ik waren het erover eens dat het grote Mondriaan-achtige strepen moesten zijn en niet een klein, ielig kruisje. Hij zou zich al in een vroeg stadium met een belichter over een lichtplan buigen om dit belangrijke moment zo goed mogelijk in beeld te krijgen.

De repetities begonnen. Ik ging een dag in een studio in

Rotterdam op de filmset kijken. Alles verliep volgens plan. De actrice kende haar tekst, en trok een weeklang iedere ochtend een afgespbaar gipsbeen aan. In de rekwisietenbak naast het decor lag, tussen vele paren oorbellen, een bepaald niet klein te noemen houten kruis. In de grauwe spaanplaten muur zat een spijker: daar had het ooit gehangen.

Een week of zes later kreeg ik een uitnodiging voor de officiële presentatie van *Bericht uit de bezemkast*. Ik was nerveus en begaf me al vroeg naar het theater waar vier grote videoschermen stonden opgesteld. Vlak voor aanvang kwam de regisseur op me toe: 'Vonne, voor je gaat kijken wil ik je even laten weten dat er problemen zijn.' Problemen, nu nog? 'Ja, er is gedonder over het kruis,' zei hij. 'Het zit er toch nog wel in?' vroeg ik.

Ja, nee, het zat er nauwelijks meer in. Gehaast deed hij verslag van wat er gebeurd was. Tijdens het afmonteren, twee dagen daarvoor, was de directeur van de omroep de montagekamer binnengekomen. Bij het zien van het kruis van licht op het eind had hij gezegd dat dát eruit geknipt moest. Hij wilde niet iets uitzenden met een groot kruis op het eind. Dat wilde hij niet en daarom moest het eruit. De vrouw achter de montagetafel bezweek voor zijn argumenten. Er bleek, hoorde ik nu pas, een briefwisseling over geweest te zijn. Men vond het een mooi verhaal, maar er zouden niet zo veel kruizen in voor moeten komen.

Tandenknarsend keek ik naar *Bericht uit de Bezemkast*. Ik was te geagiteerd om te bedenken wat ik ervan vond. Ik telde het aantal kruizen. De vrouw droeg nog steeds een gouden kruisje om haar nek (1). Ze zei nog steeds die tekst over het kruis dat hier ooit had gehangen (2), maar dat door een verpleegster was weggehaald. De camera liet zo waar de spijker zien (3) en ook de strepen, die op de vergeelde muur waren achtergebleven. Maar de strepen van licht tijdens de slotbeelden waren verdwenen. Een deur ging open en een deur ging dicht, de oude vrouw zei dat ze

het nog wel een tijdje volhield, en niemand begreep waarom. Waar haalde ze het vandaan? De kijker zou het nooit weten.

De aftiteling was nauwelijks voorbij of ik stormde op de regisseur af en vroeg of de directeur van de *Humanistische Omroep* ook aanwezig was. Hij was er, daar aan de bar stond hij, die man met dat premièrepilsje in zijn hand. Ik stapte op hem af en struikelde over mijn woorden: hoe kon hij, hoe durfde hij, waarom wilde hij een verhaal van mij uitzenden, maar niet het slotbeeld? Zijn antwoord was kort maar duidelijk: dat gouden kruisje om haar nek kon best, dat was wel leuk nostalgisch, zoveel oude vrouwen dragen immers een kruisje. En ook die plek waar het kruis in de bezemkast ooit had gehangen kon nog net, maar zei hij: 'Wij willen niet dat een personage in iets dat wij uitzenden, op een cruciaal moment in haar leven – hij zei het echt – kracht put uit een kruis. Daar zijn andere omroepen voor.'

Ik heb hem verteld dat ik een al een aantal jaren bezig ben Hebreeuws te leren. Ik sluit het niet uit dat ik nog eens een verhaal bedenk dat zich op jom kepoer afspeelt, met alle rituelen die daarbij horen. Knipt u die er dan ook uit? Ik ben ook geïnteresseerd in de islam. Ik sluit het niet uit dat ik nog eens een verhaal schrijf over een jonge vrouw die besluit om een hoofddoek te gaan dragen. Mag dat ook niet?

De man wendde zich af en bestelde nog een pilsje. Ik was woedend, maar ook opgelucht dat ik het tenminste gezegd had, recht in zijn gezicht. Ik keek om me heen, hoorde links en rechts dat men het wel mooi gevonden had. Ik suste mezelf met de gedachte dat mijn verhaal toch niet helemaal om zeep was geholpen?

Niet zo lang geleden, toen ik *Bericht uit de bezemkast* ergens in de provincie voorlas, drong het pas goed tot me door wat er eigenlijk was gebeurd. Een vrouw uit het publiek kwam na afloop op me toe en zei dat ze ditzelfde verhaal op de televisie had gezien. 'Ik begreep er niets van', zei

ze, ‘wat een desolaat slot. Toen ik het zag dacht ik: die vrouw met dat gipsbeen had toch misschien maar beter wel een eind aan haar leven kunnen maken. Wie wil er nou zo doorleven?’

Door een kleine ingreep zal *Bericht uit de Bezemkast* nooit meer vertoond kunnen worden zoals ik het heb bedoeld. Gelukkig bestaat het nog als verhaal, in ongecensureerde vorm.

NOTEN

1. Bericht uit de bezemkast staat in *De Verhalen, een keuze uit eigen werk* (1997), uitg. Bezige Bij.